

SPECIAL Barn som far illa

Alla barn måste skyddas från kränkningar

STAFFAN JANSON, senior professor, Karlstads och Örebro universitet
staffan.janson@kau.se

FREDRIK MALMBERG, Barnombudsman, Stockholm

De skandinaviska länderna har gått i bränschen för en våldsfri uppfostran. Norge var först i världen att förbjuda skolaga 1936, och Sverige var först med att förbjuda aga i hemmen 1979. De skandinaviska länderna var länge ensamma om förbud mot att aga barn i hemmen, men under det senaste decenniet har allt fler länder antagit liknande lagar, nu sammanlagt 42 länder, varav 25 i Europa.

Den internationella utvecklingen har troligen skett under intryck av FN:s barnkonvention från 1989, där artikel 19 anger att alla stater ska skydda barn mot kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling.

WHO:s ökade intresse för våld som negativ faktor för hälsa och välbefinnande har säkert också haft betydande genomslag; kanske även det minskade våldet mot barn i Skandinavien [1].

I en svensk studie av vuxna mellan 18 och 74 år rapporterade 27 procent av kvinnorna och 34 procent av männen att de någon gång utsatts för våld av vuxna före 15 års ålder [2]. 17 procent av männen och 14 procent av kvinnorna angav att de utsatts för upprepat våld i hemmet under barndomen. Det är betydligt högre än vad skolbarnen rapporterade 2011 då 3–4 procent svarade att de varit utsatta för upprepat våld [1].

Föräldrastudier visar att medan det på 1960-talet ansågs normalt eller till och med nödvändigt att använda våld i uppfostran, uppfattar drygt 90 procent av dagens unga föräldrar kroppslig bestraffning som ett klart avvikande föräldrabeteende [1].

De senaste 10 åren har det skett en närmast explosiv ökning av antalet studier som beskrivit typiska fynd vid till-

fogade skador och hur de skiljer sig från skador till följd av olyckor.

Försummelse av barn har dock länge varit ett förbiset område. Det beror troligen på att försummelse eller omsorgssvikt är svårare att definiera och avgränsa än kroppsliga övergrepp. Kunskapen har dock förbättrats, och framför allt har vi förstått att omsorgssvikt och vanvård oftast är kroniska problem, som följer barnet genom åren och som har minst lika negativa följder för barnens utveckling som kroppsliga, psykiska och sexuella övergrepp. Dessutom är svår försummelse ofta kombinerad med andra typer av kränkningar och övergrepp, sk polyviktigmisering [3].

»... vår bevakning av barnets rättigheter och skydd får aldrig svikta.«

I detta nummer av Läkartidningen beskrivs barnens rätt till uppfostran utan våld samt hur adekvat diagnostik och handläggning bör ske vid misstanke om barnmisshandling eller försummelse av barn. Med ett begränsat utrymme kan tyvärr inte hela den problematik som rör övergrepp rymmas. Sexuella övergrepp mot barn och ungdomar utgör i sig ett stort område och har därför exkluderats.

Vi har heller inte skrivit om barn som bevittnar familjevåld. Där har mycket ny kunskap tillkommit sedan det för första gången beskrevs i Läkartidningen 2004 [4]. Från den aktuella svenska RESUME-studien har man visat bl a att barn som bevittnar familjevåld i 9 fall av 10 gör det i sina hem, samtidigt som familjevåld på öppen plats indikerar allvarligare problematik. Studien bekräftar långsiktigt negativa effekter av att bevittna våld i familjen [5].

Det våld som samhället kan utsätta barn för, särskilt de sårbara barn som är placerade i samhällsvård, diskuteras inte heller. Att detta våld tidigare varit vanligt även i vårt land är väl känt genom Vanvårdsutredningen [6, 7]. Upprättsseutredningen och Barnombudsmanens rapporter visar dessvärre att barn i samhällsvård kan fara illa även i dag.

När barnmisshandelsfall första gången beskrevs i Läkartidningen 1964 [8] sågs misshandling som en konsekvens av föräldrars avvikande beteende. Fokus flyt-

tades efter hand till den långsiktiga relationen mellan barnet och dess vårdnadshavare. Under de senaste 30 åren har övergreppen alltmer satts in i ett ekologiskt sammanhang, dvs att barnets och familjens situation ses i relation till det omgivande samhällets sociala, kulturella och politiska kontexter.

Det handlar således om individens anpassningsförmåga och hur samhället gör det möjligt för familjer att kunna utvecklas under gynnsamma förhållanden [9].

Sverige är ett gott och säkert land för barn att växa upp i, men vår bevakning av barnets rättigheter och skydd får aldrig svikta.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

REFERENSER

- Janson S, Jernbro C, Långberg B. Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige: en nationell kartläggning 2011. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset; 2011.
- Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldutsatthet samt kopplingen till hälsa. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK); 2011.
- Norma RE, Byambaa M, De R, et al. The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Med*. 2012;9(11):e1001349.
- Janson S, Almquist K. Barn som bevittnat våld. En utsatt grupp som är alltför lite uppmärksam. *Läkartidningen*. 2000;97(38):4094-9.
- Miller L, Källström Cater Å, Howell K, et al. Perpetration patterns and environmental contexts of IPV in Sweden: relationships with adult mental health. *Child Abuse Negl*. 2014;38:147-58.
- Vanvård i social barnvård. Slutrapport (SOU 2011:61). Slutbetänkande av Utredningen om vanvård i den sociala barnvården. Stockholm: Socialdepartementet; 2011.
- Kanger T. Stulen barndom. Vanvården på svenska barnhem. Stockholm: Albert Bonniers förlag; 2014.
- Frisk A. Misshandlade småbarn. *Läkartidningen*. 1964;61(41):3005-11.
- Belsky J. Etiology of child maltreatment: a developmental-ecological analysis. *Psychol Bull*. 1993;114:413-34.

■ SAMMANFATTAT

Drygt 90 procent av dagens svenska föräldrar anser att aga är ett avvikande beteende. **Omsorgssvikt och vanvård** följer ofta barnet genom hela uppväxttiden, med lika negativa följder som kroppslig misshandling och sexuella övergrepp. **Samhällets sociala**, kulturella och politiska förhållanden har stor betydelse för risken att barn ska misshandlas och kränkas.

■ SUMMARY

Sweden was the first country in the world to introduce a corporal punishment ban in 1979. Corporal punishment was looked upon as a normal part of upbringing in the 1960s, but today more than 90 % of all Swedish parents regard this as a deviant behavior. While the diagnostic tools for establishing of intentional injuries are continuously refined, neglect of children has been more difficult to define and describe. In later years, however, it has been obvious that neglect for many children is chronic and with long-term effects that are just as devastating as corporal punishment and sexual abuse. All over the world a more ecological view on family violence is developing, also taking into account countries' social, cultural and political conditions.